

การก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญาชนทฤษฎี

ในบทนี้ จะทำการศึกษาภูมิหลังและประวัติของท่านปัญญาชนทฤษฎี ซึ่งมีผลต่อการก่อรูปความคิดทางการเมือง โดยพิจารณาถึงสภาวะแวดล้อมทางครอบครัว การศึกษา ลักษณะส่วนตัว ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ท่านปัญญาชนทฤษฎีได้รับเรื่อยมา รวมถึงสภาพการณ์ทางการเมืองและสังคมที่ท่านได้พบเห็น และนำเสนอความคิดออกมาสู่สาธารณชน ในการศึกษาของบทนี้ จะแบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงแรก เป็นช่วงการก่อรูปความคิดทางการเมืองในวัยต้น คือตั้งแต่ท่านปัญญาชนทฤษฎีเกิด (พ.ศ. 2454) จนกระทั่งบรรพชาเป็นสามเณร (พ.ศ. 2472) ช่วงที่สอง ศึกษาการก่อรูปความคิดทางการเมืองในช่วงของการเป็นสมณะ มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2538)

การที่นักคิดคนหนึ่งจะสามารถพัฒนาความคิดของตน จนกระทั่งแสดงความคิดออกมาเผยแพร่แก่สาธารณชน นักคิดจะต้องผ่านกระบวนการพัฒนาความคิดตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การเรียนรู้และซึมซับเอาแนวความคิดต่าง ๆ ทางสังคมและการเมือง เราเรียกกระบวนการพัฒนาความคิดนี้ว่า การอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง หรือสังคมการเมือง หรือการเรียนรู้ทางการเมือง หรือการขัดเกลาทางการเมือง ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า political socialization ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ว่า

การเรียนรู้ทางการเมืองคือ กระบวนการที่บุคคลได้มีความรู้หรือ
 คู่กันเคยกับระบบการเมือง (political system) และกระบวนการที่กำหนด
 ลักษณะแนวทางการเมือง การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองของบุคคล
 ตลอดจนลักษณะที่บุคคลมีปฏิกิริยาหรือความรู้สึกต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง 1

นอกจากนี้ ยังมีผู้เห็นว่า องค์ประกอบของการขัดเกลาทางการเมือง
 ว่ามีดังนี้ 2

1. ความรู้และประสบการณ์ทางการเมือง เช่น ความรู้เกี่ยวกับ
 ระบบการเมือง ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ บรรทัดฐานทางการเมือง องค์กร
 ทางการเมือง เป็นต้น เพื่อนำไปถ่ายทอด ฝึกฝนให้กับผู้รับการขัดเกลา

2. การกระทำร่วมกันทางสังคม (social interaction)
 หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างผู้ให้การขัดเกลากับผู้รับการขัดเกลา
 เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ การอบรมสั่งสอนด้านการเมือง ฯลฯ

3. ภาษา (language) เป็นเครื่องมือสำหรับการถ่ายทอดความ
 รู้สึกทางการเมืองที่สำคัญ ภาษานี้ หมายถึง ภาษาของสังคมและภาษาเฉพาะหรือ
 ศัพท์เทคนิคทางการเมืองด้วย

4. ความรักความชอบพอ (affection) หมายถึง ความรู้สึก
 หรืออารมณ์ของผู้ให้การขัดเกลา

¹ Michael Rush and Phillip Atthoff, An Introduction
 to Political Sociology, อ้างใน สถิต นิยมญาติ, สังคมวิทยาการเมือง
 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 6.

² สัณญา สัณญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง: หลักการและประยุกต์
 (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 204-206.

สำหรับตัวนำในการขัดเกลาทางการเมือง มีหลายประเภทด้วยกันคือ ³

- 1) กลุ่มปฐมภูมิ ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อนเล่น กลุ่มเพื่อนร่วมงาน
- 2) โรงเรียน
- 3) พรรคการเมือง
- 4) สื่อมวลชน
- 5) ตัวแทนศาสนา

กล่าวโดยสรุปแล้ว การอบรมกลุ่มมเกลลาทางการเมืองหรือการเรียนรูทางการเมือง จึงหมายถึง กระบวนการอบรมกลุ่มมเกลลาให้สมาชิกของสังคมเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองตั้งแต่วัยเด็กจนเป็นวัยผู้ใหญ่ ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต กล่าวคือ เป็นกระบวนการหล่อหลอมให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความคิดเห็น และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมือง

จากการศึกษาประวัติภูมิหลังของท่าน พุทธทาสภิกขุ ⁴ พระนักปรัชญาทางสังคมและการเมือง ผู้ปฏิรูปการตีความตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พบว่าท่านได้รับการหล่อหลอมความคิดทางพุทธศาสนานิกายเถรวาท มาตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งบวชเป็นพระภิกษุ ได้มีโอกาสศึกษาคัมภีร์ทางพุทธศาสนามาตั้งแต่ยังมิได้บวชเป็นพระ นอกจากนั้นยังมีความรู้รอบด้าน ทั้งศาสนวิทยา ปรัชญา วิทยาศาสตร์ และโบราณคดี รวมทั้งสนใจต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ท่านมีความคิดที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันสงฆ์ ความคิดของท่านมีลักษณะประนีประนอม เน้นสันติวิธีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ท่านเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหามืองโดยให้ใช้ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เข้ามาแก้ปัญหาหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ของระบบการเมืองและสังคม

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206-208.

⁴ ดูรายละเอียดได้ใน ชลธี ยังตรง, "ความคิดทางการเมืองของท่าน พุทธทาสภิกขุ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532).

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยในการก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่าน พุทธทาสภิกขุ ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางครอบครัว การศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนสภาพการณ์ทางการเมืองและสังคมในขณะนั้นด้วย ดังนั้น ในการศึกษา การก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญาันท์ภิกขุ ผู้ศึกษาจะได้ใช้แนวทางการศึกษาเรื่อง การอบรมกล่อมเกล่าทางการเมือง (political socialization) เป็นแนวทางการการศึกษาเช่นเดียวกัน

1. การก่อรูปความคิดในวัยต้น (พ.ศ. 2454-2472)

ท่านปัญญาันท์ภิกขุ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 ณ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เดิมชื่อบ้านนามสกุล เสน่ห์เจริญ มีชื่อเล่นว่า ขาว, เปือก, หมูน และหมา เป็นบุตรคนที่ 4 ในจำนวน 5 คน บิดาชื่อ วัน มารดาชื่อน คสัย

สถานะทางครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง พอมีพอกิน บิดามารดาประกอบอาชีพทำนา มีวัวประมาณ 100 กว่าตัว ควาย 20 ตัว ครอบครัวมีความเป็นอยู่ไม่เดือดร้อน บิดา มารดา รักสงบ ตั้งมั่นอยู่ในหลักพุทธศาสนา พุศุคน้อยไม่เคยทะเลาะ ทูบตี หรือด่ากันด้วยถ้อยคำหยาบคายในครอบครัว ไม่เคยก่อเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อนบ้าน มีเมตตาริยดีให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านทุกคนที่มีปัญหาในวัยเด็กเริ่มเรียนหนังสือที่บ้านโดยมีบิดาเป็นครูคนแรก ต่อมามีน้ำชายมาบวชที่วัดข้างบ้าน จึงฝากเรียนหนังสือโดยมีหลวงน้ำเป็นผู้สอน

จนอายุย่างเข้า 8 ขวบ บิดาจึงพาไปเข้าโรงเรียนประจำอำเภอ ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึง ปีที่ 3 แล้วจึงมาต่อโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด

เรียนจบ ม.3 ต่อ ม.4 ได้ครึ่งปี พอดีบิดาป่วยหนัก ความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่บุตรพึงมีต่อครอบครัว ทำให้บั้นลาออกจากโรงเรียน ช่วยบิดามารดาทำนา

ต่อมาไปทำงานที่จังหวัดภูเก็ต หลังจากตั้งใจว่าจะไปเรียนหนังสือตามความต้องการของหลวงลุง แต่เนื่องจากไปแล้วไม่มีหลักฐานเอกสารการศึกษาแสดงจึงไม่ได้เรียน จึงเดินทางมาภูเก็ตเริ่มทำงานเป็นกรรมกรเหมืองแร่แบกหิน เนื่องจากเป็นคนชอบอ่านหนังสือ เวลารว่างจากงาน ในขณะที่เพื่อน ๆ ไปเที่ยวจึงชอบไปอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสือทุกประเภทที่สโมสรของชาวจีน

ท่านได้กลับมาที่จังหวัดระนองและบวชเป็นสามเณรที่วัดอุบนันทาราม ตำบลเขาฉวี นคร จังหวัดระนอง เมื่ออายุได้ 18 ปี และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดนางลาด ตำบลเขาฉวี จังหวัดพัทลุง ตามสัญญาที่ได้ให้ไว้กับโยมมารดาว่า เมื่ออายุครบให้กลับมาบวชโปรดโยมมารดาที่บ้าน มีพระครูจรรยาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาพลัด เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระครูเคี้ยว เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อบวชแล้วจึงมาพำนักที่วัดอินทราวาส 5

เมื่อได้กล่าวถึงประวัติชีวิตตอนต้นของท่านปัญญานันทภิกขุพอสังเขปแล้ว ต่อไปจะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านในวัยต้นนี้

5 ดูรายละเอียดใน พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, ชีวิตและงานของท่านปัญญานันทภิกขุ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กสิพ จำกัด, 2534), หน้า 1-48.

1.2 ลักษณะส่วนตัว สภาพแวดล้อมทางครอบครัวและการทำงาน

1.2.1. ความเชื่อเพื่อเพื่อน

ความเชื่อเพื่อเพื่อน แก่เพื่อนบ้านที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ ในครอบครัวมีควาย 20 ตัว ให้เพื่อนบ้านยืมไปใช้ในการทำนาตลอดฤดูกาลถึง 18 ตัว ยังเหลือไว้ใช้งานเองเพียง 2 ตัว แม้กระนั้นก็ตามหากใครเดือดร้อนอีก ก็พร้อมจะให้ยืมด้วยความยินดี เพราะพ่อบ้านถือคติว่า เขาลำบากมากกว่าเรา เขาจึงมาพึ่งเรา เราหาเอาใหม่ได้ พอสิ้นฤดูกาลทำนา เพื่อนบ้านก็นำควายมาส่งคืนโดยไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งก็ไม่เคยบรีบบอกบ่นให้ลูกหรือเพื่อนบ้านได้ยินเลย

ท่านปัญญานันทภิกขุได้เล่าถึงบรรยากาศและความรู้สึกต่อกิจกรรมสังคหวัตถุ ว่า "เมื่อครั้งเป็นเด็กฯ นี้เป็นที่สุดในการที่เอาแอกไปแจกบ้านไหน เอาขนมไปแจกบ้านนี้ เวลาโยมทำอะไรกิน เช่นได้เนื้อมาก่อนหนึ่ง เอามาแกงขึ้นหม้อหนึ่ง ต้องตัดไปแจกทุกบ้าน ได้ทุเรียนมา 2-3 ผล ทำน้ำกะทิอ่างใหญ่ ต้องเอาไปแจกทุกบ้าน ถ้าได้ปลามาเป็นข่งต้องเอามาแบ่งเป็นกองๆ เด็กต้องเอาไปแจก เรือนนั้นกอง เรือนนี้กอง ได้อะไรมาก็ไปแจกอยู่อย่างนั้น สมัยเด็กฯ นี้เมื่อเต็มทน พ่อเห็นเขาแบ่งกองปลา ก็คิดว่า แยกอีกแล้ววันนี้ รุ่งกันเต็มทีละน่า เนื้อจริง ๆ"

ซึ่งกิจกรรมที่น่าเชื่อในวัยเด็กนี้ ท่านกล่าวด้วยความชื่นชมว่า "โยมท่านทำถูก คือว่าเชื่อเพื่อเพื่อน ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้คนรักกันด้วยการให้ พุดจาอ่อนหวาน แล้วก็ทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อกัน โยมประพฤติธรรมเหล่านี้ได้สมบูรณ์ที่สุด" ⁶

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ท่านกล่าวว่า "คนเราทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ก็ได้รับประโยชน์ จากสิ่งต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิต คนที่อยู่ด้วยกันก็ให้กันอยู่ตลอดเวลา คุณแม่ให้ ชีวิตแก่เรา ให้อาหาร ให้ความอบอุ่น ให้ความรู้ความสามารถ ให้การ ศึกษาเล่าเรียนจนกระทั่งเติบโตใหญ่ นั่นคือท่านให้แก่เรา เราอยู่ในสังคม คนทั้ง- หลายนี่ให้ความสุขแก่เรา ความสุขที่ได้รับจากคนอื่น คือ ความเมตตา กรุณา ความปรารถนาที่ เขาเห็นเราเป็นเพื่อนกัน ร่วมเกิด ร่วมแก่ ร่วมเจ็บ ร่วมตายด้วยกัน คนเราไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ไม่ใช่คนที่ เป็นส่วนเกินของสังคม มีคนช่วยเหลือ เชื้อจุน แก่เรา เขาก็ได้รับความสุขทางใจ เมื่อเขาได้รับความสุขทางใจ เขาก็กระทำ อย่างนั้นต่อไป เพราะเขารู้ว่าทำอย่างนั้นได้ความสุข เขาก็จะกระทำสิ่งนั้นแก่ คนอื่นต่อไปอีก ส่งทอดกันไปโดยลำดับ เราก็มีความสุข ได้รับความสุขในสังคม...

การทำอะไรให้ผู้อื่นเป็นสุขนั้น เรียกว่า *หน้าที่* หน้าที่ของมนุษย์ นี้ก็คือการทำให้คนอื่นเป็นสุขนั่นเอง การทำเช่นนี้จะทำให้ทุกคนรักกัน เมื่อคนเรา รักกันแล้วงานมันก็ดีขึ้น เพราะต่างคนต่างคิดว่า เราทำเพื่อผู้อื่นไม่ได้ทำเพื่อ ตัวเอง นั่นแหละคือ หลักการสำคัญในทางศาสนา ไม่ว่าศาสนาใด ๆ เราจะ ศึกษาธรรมะในศาสนาต่างๆ ศาสดาทั้งหลายนั้นเป็นบุคคลตัวอย่าง ในทางเสีย สละประโยชน์ความสุขส่วนตัวไปสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นความสุขแก่ผู้อื่น" ⁷

ด้วยนิสัยของการให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แก่กันและกันในครอบครัว ของท่าน เป็นที่มาแห่งความคิดในการสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุข ส่วนรวม ซึ่งรัฐหรือผู้ปกครองพึงต้องยึดถือปฏิบัติ ซึ่งจะได้เสนอในบทต่อไป

⁷ ปัญญานันทภิกขุ, ยิ่งให้ ยิ่งได้, หนังสือชุด "80 ปี ปัญญานันทะ" (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2535), หน้า 1-9.

1.2.2. ความมั่นคงในพุทธศาสนา

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้กล่าวว่า พลังที่หนุนนำชีวิตของท่าน หันเข้ามามอบกายให้พระพุทธรูปอย่างไม่มีลังเล มีแหล่งมาจากการฝึกฝนอบรม ในครอบครัว ผู้ฝึกฝนอบรมไม่ได้ตั้งใจ แต่ทำไปตามประเพณี แล้วได้รับความสุขใจ และความปรารถนาให้คนอื่นได้รับบ้าง ท่านผู้นั้นคือคุณยาย

"อยากจะบอกอันหนึ่ง สิ่งที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจ เมื่อเด็กนอนกับ แม่แก่คือคุณยายนั่นเอง นอนข้างคุณยาย ก่อนนอนยายต้องให้กราบหมอน อ้ายหมา เอ๊ย เองกราบหมอนหรือยัง เข้า ต้องลุกขึ้นกราบหมอนก่อน กราบอยู่แต่หมอนนั้นแหละ กราบทุกคืน ไม่รู้ว่ากราบทำไม รู้แต่ว่าต้องกราบ เพราะยายแสร้งเพียงเท่านั้น ต่อมาเมื่อบวชเรียนจึงรู้ว่า อ้อ! หมอนคือพระ สอนให้กราบพระก่อนนอน แต่ยายแสร้งเรียนน้อย ก็สอนให้กราบหมอนเท่านั้น แต่ว่าการกราบหมอนมีอิทธิพล ไม่น้อย ทำให้จิตใจโน้มเอียงไปทางพุทธศาสนา"

นอกจากต้องกราบหมอนแล้ว ทุกเช้าคุณยายต้องเตรียมอาหาร ตักบาตร ก็ต้องตื่นตามและรดตักบาตรกับคุณยาย ในวันพระหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา คุณยายก็จะพาไปวัด แม้ว่าไปวิ่งเล่นและร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้น้อย แต่เด็กก็ได้รับสิ่งแวดล้อมที่ดี ได้ยินเสียงพระสวด พระเทศน์ ฟังนาน ๆ เข้า ก็ซึมซาบให้ความชุ่มชื้นจิตใจ ได้เสพคุ้นอยู่กับความดีงามรอบ ๆ ตัว นอกจากนี้ เมื่อนอนต้องกราบหมอนแล้ว หากนอนไม่หลับ คุณยายก็จะเล่านิทานเก่า ๆ ให้ฟัง เช่น จาปาสี่ต้น สุวรรณหงษ์ เป็นต้น บางคืนจะกล่อมด้วยคากลอนกล่อมเด็กอันแฝงด้วยคติธรรม ที่ถ่ายทอดกันมาแต่โบราณกาล แม้คุณยายจะไม่รู้หนังสือ 8

8 พระมหาจรรยา สุทธิญาโน, ชีวิตและงานของท่านปัญญานันทภิกขุ, หน้า 5-6.

การที่ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้เกิดและเติบโตในครอบครัวที่ทุกคน เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในการช่วยเหลือเพื่อแผ่ให้การสงเคราะห์ผู้ลำบากกว่า จากตัวแบบคือบิดามารดา และความมั่นคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนาจากคุณยาย จึงทำให้ท่านมีความตั้งมั่นที่จะนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่แก่ประชาชน และทำประโยชน์แก่ศาสนาและสังคมต่าง ๆ เสมอมา

1.2.3. ความสุขจากการทำงาน

ท่านปัญญานันทภิกขุ รับหน้าที่เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ช่วย แบ่งเบาภาระบิดามารดา ซึ่งท่านเห็นว่า การปฏิบัติหน้าที่ไม่ชดเชยแต่ทำอย่างไรให้เสร็จไปเท่านั้น แต่จะต้องทำให้ดี อย่างมีความรับผิดชอบ และมีความสุข จากการทำงานด้วย ท่านกล่าวว่า ความสุขในวัยเด็กนี้ เป็นความสุขประเภท เด็กเลี้ยงควาย คือวันไหน วัวควายกินหญ้าอิ่มท้อง ต้อนไปในน้ำเย็น ๆ นั่งดูมัน ด้วยอารมณ์สดชื่นแจ่มใส แต่ถ้าวันไหนควายไม่อิ่ม รู้สึกไม่สบายใจ 9 ซึ่งท่านได้ เข้าถึงแก่นแท้แห่งการทำงานมาตั้งแต่เด็กวัย 7 ขวบ ในขณะที่พวกเพื่อนวัยกำลัง คลั่งไคล้เงินตรากันอย่างสมหุสมิตาไม่ขึ้นถึงกับตั้งคําขวัญว่า "งานคือเงิน เงิน คืองาน บันดาลสุข" ท่านทวนกระแสออกไปทันควันว่า "งานคือชีวิต ชีวิตคืองาน บันดาลสุข ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อทำงาน"

เมื่อไปทำงานที่จังหวัดภูเก็ต เป็นกรรมกรแบกหิน มีรายได้เป็นของตนเอง แทนที่จะหาความสุขเหมือนกับหนุ่มทั่วไป แต่ท่านก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้น ท่าน รู้จักค่าของเงิน รู้จักสถานที่ที่ควรไป รู้จักคบคน รู้จักหาความเพลิดเพลินที่ทำให้ คุณภาพชีวิตดีขึ้น เมื่อเพื่อนกรรมกรได้เงินก็พากันไปหาความสำราญ ไปเที่ยวชอง แต่ท่านกลับหลบมาค้างคืนที่วัด ก่อนกลับก็จะทำความสะอาดกวาดโบสถ์ ตักน้ำ ใส่ตุ่มจนเต็มตามนิสัยของผู้กตัญญูและไม่นิ่งดูตาย พอพระฉันอาหารเสร็จ ก็กินข้าว

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ล้างถ้วยล้างจาน บัดกวาดเช็ดถู แล้วก็ลาพระท่านกลับมาทำงานต่อ วันไหนว่าง ก็จะมาอ่านหนังสือพระทุกชนิดที่มีอยู่ เช่น นวโกวาท พุทธประวัติ คำขานนาค ทองใต้ตั้งแต่ยังไม่คิดจะบวช ถ้าว่างมาก ๆ ก็จะไปอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือทุกชนิดที่สโมสรจีน 10

สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้มีนิสัยประหยัด ไม่ชอบการเที่ยวเตร่ แต่ชอบแสวงหาความรู้เพิ่มเติมใส่ตัว จนกลายเป็นนิสัยติดตัวมาเป็นพื้นฐานของความคิดปฏิบัติสิ่งฟุ่มเฟือยและลัทธิวัตถุนิยม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มิแต่ให้อันเป็นที่มาของการเสียสละ ละตัวตน เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

การก่อรูปความคิดของท่านในวัยต้นนี้ สามารถกล่าวได้ว่า ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้รับการหล่อหลอมความคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ จากนิสัยของท่านเอง ได้แก่ การรักธรรมชาติ ชอบศึกษาหาความรู้ มีนิสัยประหยัด ไม่หลงมัวเมา รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางครอบครัวที่เคร่งครัดในการนับถือพระพุทธศาสนา ความเชื่อเพื่อเพื่อแผ่ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัด หลวงลุง หลวงน้า ทำให้ท่านได้รับแบบแผนและพฤติกรรมที่ดีจากพระพุทธศาสนา ทำให้ท่านสนใจในการศึกษาธรรมะ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญานันทภิกขุในเวลาต่อมา

2. การก่อรูปความคิดทางการเมืองในช่วงของการเป็นสมณะ มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2538)

ชีวิตสมณะเพศของท่านปัญญานันทภิกขุ เริ่มต้นตั้งแต่การบรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดอุปนนทาราม ตำบลเขานิวาศน์ จังหวัดระนอง เมื่ออายุได้

18 ปี ซึ่งในช่วงดังกล่าว ได้ทำหน้าที่ครูใหญ่ในโรงเรียนประชาบาล มีเงินเดือน ๗ ละ 25 บาท และได้เรียนนักธรรมควบคู่ไปด้วย และสามารถสอบนักธรรมชั้นตรีได้ที่ 1 ของมณฑลภูเก็ตแต่เพียงผู้เดียว มีหัวข้อกระทู้ธรรมที่สอบครั้งนั้น คือ "น ลียา โลกวทณเณ-ไม่ควรเป็นคนรกโลก" ได้รับรางวัลจากพระยาอมรศักดิ์ประสิทธิ์ เจ้าเมืองภูเก็ตในขณะนั้น

ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดนางลาด ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่ออายุได้ 20 ปี โดยมีพระครูจรรุญกรณีย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้เทศน์แสดงธรรมครั้งแรก ที่วัดปากนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้ไปศึกษานักธรรมเอกอยู่ที่นั่น เมื่อปีพ.ศ.2475 ต่อมาเมื่อ พ.ศ.2476 ได้ร่วมเดินธุดงค์ไปเผยแพร่ธรรมะยังต่างประเทศครั้งแรก กับพระภิกษุชาวอิตาลีเยน ชื่อพระโลกนาถ และหลังจากนั้น ก็ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่ต่างประเทศบ่อย ๆ โดยเฉพาะประเทศในทวีปยุโรป ได้ร่วมประชุมขบวนการศีลธรรมโลก (M.R.A.) ที่เมืองโคช ประเทศสวิสเซอร์แลนด์

ก่อนที่จะได้รับอาราธนา มาเป็นเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ได้จำพรรษาอยู่หลายวัด คือ วัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช, วัดอุทัย จังหวัดสงขลา, ในปี พ.ศ.2477 ได้ไปจำพรรษาและศึกษาปฏิบัติธรรมอยู่กับท่านพุทธทาสภิกขุที่สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนได้เป็นสหายร่วมงานเผยแพร่พระพุทธศาสนากันมาตั้งแต่บัดนั้น

ต่อมาจำพรรษาที่วัดสามพระยา เพื่อเรียนภาษาบาลี และก่อนที่จะมาศึกษาที่วัดสามพระยานี้ ได้ไปบูชาพระธาตุ ที่นครศรีธรรมราช และตั้งจิตอธิษฐานว่า "จะทำงานให้กับพระศาสนาจนตลอดชีวิต"

หลังจากเรียนบาลี จนสอบได้ประโยค 4 แล้ว เกิดสงครามมหา
เอเชียบูรพา จึงไม่ได้เรียนประโยค 5 จากนั้น ปี พ.ศ. 2489-2490 ได้ไป
จำพรรษาที่วัดสีตวันาราม ที่ประเทศมาเลเซีย และวัดปิ่นบังอร เกาะปีนัง
ในปี 2491

เริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี 2492
ด้วยการปาฐกถาธรรม โดยการสร้างโรงมุงใบตองตั้งขึ้นในที่ดินของชาวบ้าน
เทศน์ทุกวันอาทิตย์และทุกวันพระ รวมทั้งเขียนเรื่องลงในหนังสือพิมพ์ชื่อ "ชาว
เหนือ" นอกจากนี้ ยังได้ออกเทศน์ตามหมู่บ้านนอกเมืองโดยรถยนต์ติดเครื่อง
ขยายเสียง จนมีชื่อขึ้นในเชียงใหม่นี้ ในนาม "ภิกขุ ปัญญานันทะ" ระหว่างนั้น
ได้มีส่วนสำคัญในการตั้งมูลนิธิ "เมตตาศึกษา" ของวัดเจติยหลวง

จนกระทั่งเมื่อปี 2502 ม.ล.ชูชาติ กาภู ขึ้นไปที่เชียงใหม่แล้ว
รู้สึกชอบใจในวิธีการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบใหม่ จึงได้อาราธนาให้มาเป็น
เจ้าอาวาสที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่ปี 2503 จนปัจจุบัน 11

ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ พระปัญญานันทมุนี เมื่อ 5 ธันวาคม
2499 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นที่ พระราชันนันทมุนี เมื่อ 5 ธันวาคม 2514
ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นที่ พระเทพวิสุทธิเมธี เมื่อ 5 ธันวาคม 2530
และปัจจุบันได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นที่ พระธรรมโกศาจารย์ เมื่อวันที่ 5
ธันวาคม 2538

11 ดูรายละเอียดได้ใน พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, ชีวิตและ
งานของท่านปัญญานันทภิกขุ (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กสิพ
จำกัด, 2534)

ในด้านเกียรติคุณ ได้รับรางวัล สังกะเสน เป็นเกียรติในฐานะพระ
ภิกษุผู้เผยแผ่ธรรมะยอดเยี่ยม ของสมาคมนักพระชาลัมพันธ์แห่งประเทศไทย
ประจำปี 2530 ได้รับรางวัลนักพูดดีเด่น ประจำปี 2530 ประเภทเผยแผ่
ธรรม จากสมาคมนักการพูดแห่งประเทศไทย ได้รับปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาครุศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ เมื่อ 9 มกราคม
2524 ได้รับปริญญาปรัชญาคุษวุฒิปบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ จาก
มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ 9 มกราคม 2532 และได้รับการยกย่องและ
คัดเลือกให้เป็นบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ในโอกาสฉลองกรุง
รัตนโกสินทร์ 200 ปี เมื่อ 28 ธันวาคม 2525

ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎี
รองเจ้าคณะภาค 18 หัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ 9 ประธานมูลนิธิทานพุทธทาส
และประธานมูลนิธิส่งเสริมแผ่นดินธรรม-แผ่นดินทอง อายุ 85 ปี 65 พรรษา

งานในปัจจุบัน ท่านแสดงธรรม ที่โรงเรียนพุทธธรรม วัดชลประ
ทานรังสฤษฎี ทุกวันอาทิตย์ เวลา 9.30-10.30 น. แสดงปาฐกถาธรรมทาง
สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยและสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5
โดยออกอากาศพร้อมกันในเวลา 08.00 น. นอกจากนี้ยังได้แสดงปาฐกถา-
ธรรม ตามหน่วยราชการ สถานศึกษา สมาคม บริษัทต่าง ๆ ตามที่ได้รับนิมนต์
ตลอดจนเดินทางไปเผยแผ่ธรรมะและเยี่ยมเยียนญาติให้กำลังใจแก่พระภิกษุที่
ปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอินเดีย ศรีลังกา อังกฤษ ออส-
เตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา

สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้พบและถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของการเผยแพร่
 ธรรมะและเนื้อหาของการศึกษาที่สำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของท่านปัญญานันทภิกขุ
 คือ การยื่นแสดงปาฐกถาธรรม

ท่านเป็นพระองค์แรกที่ใช้วิธีนี้ เริ่มต้น ณ ศาลาธรรมทาน จังหวัด
 เชียงใหม่ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ท่านเริ่มเปลี่ยนแปลงวิธีการแสดงธรรม ท่านเห็น
 ว่า การแสดงธรรมแบบเก่าเป็นประเพณีมากกว่าการสอนธรรมะ เพื่อให้คนเข้า
 ใจธรรมะ และเมื่อคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับเป็นหลัก จึงตัดสินใจเปลี่ยน
 รูปแบบจากการนั่งมาเป็นการยืนพูด เปลี่ยนลีลาการพูดที่เชื่องช้าแบบท่านองเทศน์
 มาเป็นการพูดแบบฉับไว เปลี่ยนจากอ่านคัมภีร์ มาแสดงธรรมด้วยความรู้จริง ๆ
 เปลี่ยนจากการพูดเรื่องสีกลับ มาพูดเรื่องที่สัมผัสและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
 ชี้แจงแยกแยะให้เห็นชัดว่าเรื่องใดเป็นสาระ เป็นพุทธศาสนาที่แท้ เรื่องใดดมงาย
 ไร้สาระเป็นไสยศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งท่านได้ต่อสู้อย่างเต็มที่
 จนกระทั่งท่านพุทธทาสขนานนามให้ท่านว่า "เป็นนักปฏิบัติไสยศาสตร์"

การยื่นแสดงปาฐกถาธรรมนับว่าเป็นของใหม่ ผู้ฟังก็ไม่ต้องพนมมือ
 ตลอดเวลา พนมมือเพียงเริ่มต้นและตอนจบก็พอ ระหว่างฟังอาจจะลดมือลงมา
 วางไว้บนที่ที่เหมาะสมแล้วฟังด้วยอาการสงบ วิธีการนี้เป็นที่วิจารณ์เสาะสือกันไป
 ในวงการธรรมะ จากวันนั้น ปากต่อปาก จนเป็นที่ชื่นชอบของประชาชนชาวเมือง
 เชียงใหม่ ซึ่งเขาได้พบธรรมะโดยไม่ต้องผ่านพิธีกรรมที่ขริบหรือขลังแบบเก่า
 แต่ได้สาระชัดเจน ไม่อ้อมค้อมอ้อพราง ไม่ยืดเยื้อ แต่เรียบง่ายนำเสนอรวดเร็ว
 และชัดเจน จึงนับเป็นการปฏิวัติรูปแบบการแสดงธรรมในประเทศไทยนับแต่นั้นมา

นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้ริเริ่มการเทศน์โดยไม่อ่านคัมภีร์ ที่วัดอุทัย
 จังหวัดสงขลา ซึ่งในสมัยก่อน การแสดงธรรม ผู้แสดงต้องอ่านคัมภีร์ เพราะถ้า

ไม่อ่านคัมภีร์ ประชาชนจะกล่าวหาว่าพูดเอาเอง ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า แต่พอมารู้ว่าพระปิ่น (ท่านปัญญา นันทภิกขุ) เทศน์โดยไม่ดูคัมภีร์ด้วยความคล่องแคล่ว ฟังง่าย ชัดเจน แจ่มแจ้ง ก็เสาะสือกันว่า "พระอะไรก็ไม่รู้ ทมจีวรค่าๆ เทศน์เก่ง โดยไม่ต้องดูคัมภีร์ สงสัยจะจำคัมภีร์ได้หมด" 12

นอกจากนี้ ยังพบว่า จากเนื้อหาคำสอนของท่าน แสดงให้เห็นว่า ท่านได้พันพาดูกับผู้ที่เกี่ยวข้องมา พวกเครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พวกทรงเจ้าเข้าผี พระภูมิเจ้าที่ พิธีปลุกเสก หมอจืด วัตถุมงคล ท่านได้พยายามทำความเข้าใจว่า พุทธศาสนาที่แท้เป็นอย่างไร อะไรเป็นธรรมแท้ อะไรที่ปลอมเข้ามา ท่านได้ต่อสู้กับผู้หลงติดอบายมุข และผู้ได้รับผลประโยชน์จากอบายมุข ตลอดจนถึงพวกทจริต คิดคอร์รัปชั่นด้วย ซึ่งเป็นเนื้อหาคำสอนที่มุ่งเน้นมากเป็นพิเศษอยู่เสมอ และแตกต่างไปจากการเทศนาสั่งสอนที่เคยมีมา

2.1 การก่อรูปความคิดทางการเมือง

จากประวัติของท่านที่ได้กล่าวมาตั้งแต่บวชเป็นสมณะ เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาได้สรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการก่อรูปความคิดทางการเมือง มีอยู่ด้วยกัน 4 ประการคือ

2.2.1. การศึกษา

ท่านปัญญา นันทภิกขุได้รับการศึกษาชั้นปริยัติธรรม สอบได้นักธรรมเอกและได้เปรียญ 4 ประโยค สิ่งที่ท่านได้รับจากการศึกษา ส่วนใหญ่

เป็นเนื้อหาของพระไตรปิฎก ที่เน้นการศึกษาอรรถกถา 13 สำหรับหนังสืออื่นๆ ที่ท่านอ่านเมื่อสมัยแรกบวช ได้แก่ วิชา 8 ประการ, มั่นสมอง, พุทธานุภาพ, จิตตานุภาพ, ความฝัน, ละครแห่งชีวิต ของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งท่านชอบอ่านมากเป็นพิเศษ นอกจากนั้นท่านยังอ่าน เทศนาเสือป่า, บลุกใจเสือป่า ของรัชกาลที่ 6

ด้วยเหตุที่ท่านต้องทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนนักเรียน ในโรงเรียน นักเรียน ต้องออกไปเทศนา บารุกถาธรรม ในสถานที่ต่างๆ ทั้งหน่วยราชการ สมาคม สถานศึกษาต่างๆ รวมทั้งการอภิปรายร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ ทำให้ท่านต้องเตรียมการสอน อ่านหนังสือมาก และด้วยความสนใจในการศึกษาระยะตั้งแต่วัยเด็กหรือในขณะที่เป็นกรรมกรก่อนบวช ทำให้ท่านมีความคุ้นเคยและความชำนาญในการตีความพระไตรปิฎก และจากประสบการณ์ในวัยทำงาน ทำให้ท่านมีความเข้าใจในทางโลกเป็นอย่างดีพอควร จึงสามารถนำเอาหลักธรรมะที่แท้จริงถูกต้อง มาเผยแพร่เปรียบเทียบกับเข้าใจได้อย่างชัดเจน และด้วยวิธีการเสนอหลักธรรม การตีความแบบใหม่ โดยเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2.2.2. ประสบการณ์จากการเผยแพร่ธรรม

จากสาวได้ว่า ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ออกเผยแพร่คำสอนของพระพุทธเจ้า ตามสถานที่ต่าง ๆ มากที่สุด ในหมู่พระสงฆ์องค์หนึ่ง ท่านได้เดินทางเผยแพร่ธรรม บารุกถาธรรมมาแล้วเกือบจะทุกจังหวัด ตั้งแต่

13 อรรถกถา คือ คำอธิบายพระไตรปิฎก หรือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แต่งโดยอรรถกถาจารย์สมัยหลัง

ตั้งแต่เริ่มบวชใหม่ ๆ ซึ่งรวมทั้งการไปแสดงธรรมในต่างประเทศ การไป เยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่พระภิกษุที่ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตในประเทศต่าง ๆ การได้มีปฏิสัมพันธ์ สนทนาธรรมกับนักบวชต่างศาสนา ร่วมเป็นกรรมสมาคม ศาสนาสากล ประชุมกับนักการศึกษาต่าง ๆ ทำให้ท่านได้พบเห็นสิ่งใหม่ ๆ มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความคิดทางการเมือง หรือทางสังคม ซึ่งบางครั้งท่านก็ได้มีส่วนร่วมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ชน ในประเทศต่าง ๆ ที่ท่านได้เดินทางไปเผยแผ่ธรรม เช่น ลาว

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้เริ่มแสดงปาฐกถาธรรมว่า "คนลาวต้อง สามัคคีกัน ถ้าไม่สามัคคีกัน ประเทศลาวอยู่ไม่ได้ อย่าแย่งกันเป็นใหญ่ เบียดกันข้าง เก้าอี้ตัวเดียวถ้าแย่งกันนั่งก็พังหมด แล้วจะไม่มีเก้าอี้ให้หนึ่ง" เนื่องจาก ลาวในขณะนั้นกำลังแตกสามัคคี แย่งอำนาจแบ่งซ้ายแบ่งขวา ท่านจึงได้เล่าเรื่อง สามัคคีคือทางรอดของชาติ 14

จากประสบการณ์ที่ท่านเดินทางไปเผยแผ่ธรรมในที่ต่าง ๆ ทั้งใน และต่างประเทศ ทำให้ท่านมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีแนวความคิดที่ซับซ้อนขึ้น นอกเหนือจากธรรมะ ท่านเริ่มเห็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับการเมือง การปกครอง การนำเอาหลักธรรมของศาสนามาเป็นเครื่องมือ เป็นตัวนำทาง ในการพัฒนาสังคมที่ชัดเจนขึ้น นับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการก่อรูปความคิดทาง การเมืองของท่านปัญญานันทภิกขุ ในสมัยต่อมา

14 เรื่องเดียวกัน, หน้า 385-386.

2.2.3. การได้สหายธรรมเช่นท่านพุทธทาส

มีช่วงหนึ่งที่ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ไปจำพรรษาที่สวนโมกข-
พลาราม ของท่านพุทธทาสภิกขุ คือเมื่อ พ.ศ. 2480 ซึ่งท่านพุทธทาส ท่านสมุห์
บุญชวน (อดีตเจ้าคณะจังหวัดชุมพร มรณภาพแล้ว) และท่านปัญญานันทภิกขุ ได้
จำพรรษาร่วมกัน ร่วมศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่ธรรมะร่วมกัน แม้จะเป็นเพียง
ช่วงเวลาสั้น ๆ เพียง 3 เดือน แต่นับได้ว่าเป็นรากฐานแห่งมิตรภาพอันมั่นคงและ
แน่นแฟ้น ท่านทั้งสามอธิษฐานใจร่วมกันว่า เราจะช่วยทำกิจพระศาสนาโดยมอบให้
ท่านพุทธทาสเป็นที่ใหญ่ ท่านสมุห์บุญชวนเป็นที่ชายคนกลาง และท่านปัญญานันทภิกขุ
เป็นน้องสุดท้อง

สามสหาย ต่างได้อุทิศชีวิตรับใช้พระศาสนากันอย่างเต็มสติกำลัง
ท่านพุทธทาสเป็นนักเผยแพร่มีผลงานมหาศาล ท่านปัญญานันทภิกขุ เป็นพระนักเทศน์
นามกระเดื่องเคียงคู่กับท่านพุทธทาสที่ใหญ่ ส่วนท่านสมุห์บุญชวน ได้เป็นเจ้าคณะ
จังหวัดชุมพร มีราชทินนามว่า พระราชญาณกวี ได้รับใช้พระศาสนาจนลมหายใจ
เฮือกสุดท้าย ปัจจุบันมรณภาพแล้ว 15

ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ถือเอาท่านพุทธทาสเป็นตัวอย่างในการ เผย
แพร่แก่นพระพุทธานุศาสน์ที่แท้จริง เป็นผู้ปฏิวัติวงการศาสนาของไทยให้เดินไปใน
ทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างแท้จริง แนวคิดของท่านพุทธทาส
ได้ฝังอยู่ในใจของท่านปัญญานันทภิกขุ ซึ่งท่านได้ยกเอาแนวคิด แนวปฏิบัติของ
ท่านพุทธทาสมาใช้ในการเผยแพร่คำสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเทศน์เรื่อง
การไม่เห็นแก่ตัว

"ท่านพุทธทาสได้ขอให้อาดมา เป็น แม่ทัพโลก ในการที่จะต่อสู้กับ สิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ทาสสงคราม ต่อสู้กันระหว่างโลกของผู้เห็นแก่ตัวกับโลกของผู้ไม่เห็นแก่ตัว ท่านขอให้รับหน้าที่นี้ด้วยความปรารถนาของพวกที่เป็น "พุทธทาส" ทุกคน ท่านพูดมาจากดวงใจที่แท้จริง เป็นดวงใจที่เป็นพุทธทาส คือเป็นทาสของ พระพุทธเจ้า "

"อาดมาร่วมวงความเป็นทาสของพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นน้องชาย ท่านเป็นพี่ชาย เราทำงานร่วมกัน แม้จะอยู่ไกลกันก็เหมือนกับอยู่ใกล้ ใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือใจที่มอบถวายพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ มีความมุ่งมั่นอย่างหนักแน่น ในการที่จะทำงานเพื่อพระศาสนา เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชน โดยไม่ต้องคิดอะไร ทำงานเพื่อให้ ไม่ได้ทำงานเพื่อเอาอะไร คิดอยู่อย่างเดียวว่า ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่เกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย "

"เมื่อวันที่ 5 เมษายนนี้ ไปเยี่ยมท่าน พอนั่งลงท่านก็พูดว่า จะต้องเทศน์ เรื่องการไม่เห็นแก่ตัวให้หนัก เทศน์ให้มาก เพราะคนเวลานี้มีความเห็นแก่ตัวมากเหลือเกิน อาตมาก็รับนโยบายนี้มา ก็เป็นความหนักใจในตำแหน่งแม่ทัพโลกที่ได้รับ แต่ไม่หนักใจที่จะทำ เพราะว่าทำอยู่แล้ว ปฏิบัติมานานแล้ว จนกระทั่งวันนี้ เป็นวันครบรอบวันเกิด 80 ปี " 16

การที่ท่านปัญญานันทภิกขุ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้ศึกษาจึงเห็น ท่านปัญญานันทภิกขุ น่าจะได้รับแนวคิดทางการเมือง ธรรมะกับ

16 พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), ปัญญานันทะ อุตมธรรม ปาฐกถาพิเศษ โดยพระเทพวิสุทธิเมธี รวบรวมโดย ธรรมชีวิน, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2534), หน้า 256-258.

การที่ท่านปัญญานันทภิกขุ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับท่านพุทธทาสภิกขุ จึงเห็นว่า ท่านน่าจะได้รับแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองจากท่านพุทธทาส บ้างไม่มากนักน้อย จึงเห็นว่า ท่านพุทธทาสนับเป็นปัจจัยสำคัญอีกอันหนึ่งในการก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญานันทภิกขุ แม้ว่าท่านทั้งสองอาจจะไม่เคยแลกเปลี่ยนความคิดที่เกี่ยวกับการเมืองกันโดยตรงก็ตาม

2.2.4. หลวงวิจิตรวาทการ

กล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ ในฐานะเป็นนักเขียน เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและความคิดของท่านปัญญานันทภิกขุเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่า หนังสือทุกเล่มที่เขียนโดยหลวงวิจิตรวาทการ จะผ่านสายตาของท่านมาหมดแล้ว เพราะท่านสั่งซื้อทางไปรษณีย์ ตั้งแต่ยังคงเป็นสามเณรอยู่ที่จังหวัดระนอง หนังสือชุดแรก ๆ เช่นวิชา 8 ประการ, มั่นสมอง, พุทธานุภาพ, จิตตานุภาพ, ความฝัน, ละครแห่งชีวิต

บรรดาหนังสือของหลวงวิจิตรวาทการที่ท่านอ่านทั้งหมด ท่านชอบหนังสือ "มหาบุรุษ" มากที่สุด อ่านแล้วมีพลัง ให้ความกระตือรือร้นให้คิดก้าวไปข้างหน้า และรักที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพสูง เพื่อจะได้ทำประโยชน์ให้สูงส่งเยี่ยงมหาบุรุษ ไม่เป็นการแปลกเลยที่ระยะหลังต่อ ๆ มา ความคิดของท่านจึงมีลักษณะก้าวหน้า คนหนุ่มสาวฟังแล้วกระตือรือร้น บางคนพูดว่า "ท่านปัญญานันทะ คือนักกระดมธรรมที่ตรงหนุ่มสาวให้ฟังธรรม และสร้างแรงบันดาลใจ ให้พัฒนาตนเองสู่ความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง" 17

ท่านกล่าวว่า หลวงวิจิตรวาทการ ถนัดทางบลูจระดมาให้คนเรารัก ความก้าวหน้า พัฒนาตนเองให้ได้ดีมีเกียรติยศ เรียกว่าถนัดในด้านบลูจระดมา นวนิยายก็ดี เพลงก็ดี ข้อเขียนก็ดี ของหลวงวิจิตรวาทการ มักจะสอดแทรกการ บลูจระดมาเข้าไปเสมอ หลวงวิจิตรวาทการ ท่านชอบไปพูดให้กับสมัชชาจารย์สมาคม ซึ่งสมัยนั้นตั้งอยู่ข้างวัดเสียบอยู่บ่อย ๆ ทั้งคนทั้งพระชอบไปฟังกันอย่างหนาแน่น ตัวท่านเองไม่เคยพลาดรายการนี้สักครั้งเดียวเลย แม้บางวันรายการที่จัดตรงกับ วันเรียนบาลี ท่านยังยอมหนีไปฟัง 18

จึงกล่าวได้ว่า หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นทั้งนักเขียน และนักการเมือง ได้มีอิทธิพลต่อการก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญา- นันท์ภิกขุ เช่นเดียวกับท่านพุทธทาสภิกขุ

ในบทนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า จากการศึกษาประวัติชีวิต นิสัยลักษณะ ส่วนตัว ประสบการณ์ และบุคคลสำคัญบางท่าน ที่มีส่วนต่อการก่อรูปความคิดทางการเมืองของท่านปัญญา- นันท์ภิกขุ พบว่าท่านปัญญา- นันท์ภิกขุได้รับการหล่อหลอม ความคิดทางพุทธศาสนา มาตั้งแต่เยาว์วัยจนกระทั่งเป็นภิกษุ การได้มีโอกาส ศึกษาคัมภีร์ทางพุทธศาสนามาตั้งแต่ยังมิได้บวช นอกจากนั้นท่านยังได้ศึกษา หาความรู้ทั่วไป เป็นผู้สนใจเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งในและต่างประเทศ ได้มี โอกาสเดินทางไปเผยแพร่ศาสนาในต่างประเทศทำให้ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากมาย อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความคิดในทุกด้าน ทั้งด้านการศาสนา การ พัฒนาสังคม รวมทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในบท ต่อ ๆ ไป